עלים
עלון שבועי משלחן מערכת מכון עלה זית

שנה שביעית: גליון ו | שבת קודש פרשת לך לך | י"ג חשון ה'תשפ"ז

עלה צדקה

נטילת תרומה מגוי

ע"פ שו"ת בלב ים, מאת הגה"ג ר' יוחנן מעצגער שליט"א

אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך ולא תאמר אני העשרתי את אברם (יד, כג).

בגמרא בסנהדרין (כו, ב) איתא, אמר רב נחמן, אוכלי דבר אחר פסולין לעדות, הני מילי בפרהסיא אבל בצינעה לא. ובפרהסיא נמי לא אמרן, אלא דאפשר ליה לאיתזוני בצינעה וקא מבזי נפשיה בפרהסיא, אבל לא אפשר ליה חיותיה הוא, ע"כ. והאי אוכלי דבר אחר שפסולין לעדות, פירש רש"י שהם 'מקבלי צדקה מן הנכרים, דהוי חילול השם מחמת ממון, והוה ליה כרשע דחמס'. וכן הסכימו התוס'. וכן נפסק בשו"ע (יו"ד סימן רנד סעיף א), ופירשו הלבוש והחכמת אדם (כלל קמו סעיף ב) טעם החילול ה', 'שאומרים הגוים כמה מגונה אומה זו שאין מפרנסים ענייהם'.

אבל ברמב"ם (פרק יא מהלכות עדות הלכה ה) מבואר שאין איסור ממש ליקח מן העכו"ם, אלא שהוא מבזה עצמו ולכן פסול לעדות.

ונראה דלשני הטעמים יש מקום להתיר לקבל מגוי תרומה למגבית בית הכנסת, דלפי טעם זה של חילול ה' מפני שיאמרו מגונה אומה זו וכו', נראה שאין חשש זה, אחר שכן היא הדרך במגבית לבית הכנסת שפונה כל אחד לכל מכריו וידידיו, ואין טענה למה ישראל לא זנין אותו ואין חילול ה'. וכן אין בזיון. [וכן באופן שהממשלה נותנת מענקים לכל האזרחים לפי תנאים מסוימים, יהיה מותר לקחת מהם, ואין איסור לקבל.]

אלא דבאמת יש טעם נוסף לאסור קבלת מתנה מהגוי, והוא ע"פ הגמ' בבא בתרא (י, ב) שאין ליקח צדקה מן הגוים מפני שבזה נותנים להם זכות ומאריכין את הגלות, ודרשו כן מהכתוב 'ביבש קצירה תשברנה' (ישעיהו כז, יא). אולם הנה בשו"ע (שם) מבואר שמותר ליטול צדקה מן הגוי בצנעה, ותמה הט"ז למה אין לאסור מצד ביבש קצירה. ותירץ שהזכות של הגויים שבשביל זה מתארכת הגלות, היא כשעושים לשם מצוה, אבל כאשר נותן מצד טבעו שהוא רחמן, חשיב שנותן בשביל עצמו ואין לו מזה זכות. ונקטו הפוסקים כהט"ז, כמבואר בשו"ת כתב סופר (יו"ד סימן קיד) ובאגרות משה (יו"ד חלק ב סימן קיז) ועוד.

ולפי"ז נראה אף הכא, שכיון שהגוי לא מתכוון לתרום לבית הכנסת בשביל זכות לישראל, אלא עושה כן בשביל הידידות עם היהודי שהוא שותף לעסקיו וכיוצא בזה, אין החשש של 'ביבש קצירה תשברנה'.

אמנם באמת בנדון דידן בלאו הכי מותר, כמו שכתב הרמ"א (שם סעיף ב), 'וכל זה דוקא כשנותנין מעות לצדקה, אבל אם מנדבין דבר לבית הכנסת, מקבלים מהם, אבל לא מן המשומד'. והטעם משום דהוו כמו קרבן, ואמרינן (נזיר סב, א) איש איש לרבות נכרים שנודרים נדרים ונדבות כישראל.

ובספר אהבת צדקה הביא מהג"ר עזריאל אויערבאך שליט"א בשם חמיו הגרי"ש אלישיב זצ"ל, שלישיבה מותר לקבל נדבה מגוי לצורך בניית בנין הישיבה, אבל אין לקבל ממון מן הגוי בשביל לשלם משכורות לרמי"ם, דזה נחשב לצדקה שאין מקבלים מן הגוי.

עלה ספר

קדושת ארונות ספרים בזמנינו

ע"פ ספר פאר המלך על הלכות כבוד הספרים, מאת הגה"ג ר' מרדכי צבי פענסטערהיים שליט"א

השיורי ברכה (להחיד"א בריש סימן קנד) מעתיק תשובת הר"י בן הרא"ש בדין תיבות המיוחדות לשום בהם ספרי קודש ['ספרים שראנק'] אם חשיבי תשמישי קדושה. והשיב שבזה"ז שכל הספרים מכוסים בקרשים או בעורות או בנייר, א"כ אותו כיסוי תשמיש דקדושה, והתיבות תשמיש דתשמיש, ואע"פ דלפעמים תוך התיבות שמים קונדריסים ללא כריכה, אזלינן בתר רוב תשמישייהו והקונדרסים הוו מיעוטא דמיעוטא ובטלי לגבי שאר הספרים, עכת"ד, ומובא להלכה במ"ב (סימן קנד ס"ק ט).

ויש להסתפק בזמנינו שמצויין לרוב ספרים המכורכים בכריכה רכה, די"ל שאף שהוא רק מיעוטא, מאחר שהארונות נעשו עבורם יהיו חשובים תשמישי קדושה, או דלמא לרווחא דמילתא כתב שהוא מיעוטא דמיעוטא, אבל באמת ס"ל דלעולם אזלינן בתר רוב. וראיתי בדובב מישרים (ח"ג סימן צב) שתמה על יסוד הר"י בן הרא"ש דאזלינן בתר רוב תשמישייהו, מהגמרא במגילה (כו, ב) דמבואר שם דבימה חשיב תשמישי קדושה, ואף שבדרך כלל היא מכוסה במפה והוי רק כתשמיש דתשמיש, מ"מ כיון דלפעמים נותנין עליה הס"ת בלא המפה הוי תשמיש קדושה (מובא במ"ב סימן קנד ס"ק י). הרי בהדיא דלא אזלינן בתר רוב תשמישייהו, והוא לכאורה תמיהה גדולה. ועל כרחך מוכח שההיתר הוא רק מחמת שהיא מיעוטא דמיעוטא ובדרך עראי עד שיהיו פנויים לכסות הקונטרסים [כדברי השואל בשו"ת ר"י בן הרא"ש שם], ואם כן בזמנינו שהוא מיעוט המצוי הוי תשמישי קדושה.

ואולי יש לדחות ולחלק דשאני הבימה שהיא עשויה בעיקר לס"ת, וכיון דלפעמים ליכא מפה על הבימה חשיב תשמישי קדושה הואיל והיא עשויה לכך להניח עליה הס"ת גם כשאינה מכוסה במפה, אבל ארון הספרים נעשה בעיקר לצורך הספרים המכורכים בכריכה קשה, ואולי בכה"ג אזלינן בתר רוב תשמישייהו. אכן נראה דאף דיש קצת חילוק מ"מ למעשה מסתבר להחמיר דסוף סוף בזמנינו הארון מיוחד גם לקונטרסים.

הגאון מטשעבין זצ"ל בצעירותו

ומלבד זה, ראיתי שבחוט השני צידד שר"י בן הרא"ש מיירי רק בספרים המכורכים בקרשים גדולים או קופסאות וכדומה שהכריכה היא דבר נפרד מהדפים, ולא בספרים שלנו, אבל המשנה ברורה שמעתיק דבריו למעשה, משמע שהבין שמיירי אף בספרים שלנו.

הזמנים לעיר לייקוואוד יצ"ו, נערכו ע"י הרב משה ברוך קופמאן שליט"א

ערב שבת		ליל שבת		יום השבת		מוצאי שבת	
מנחה גדולה (גר"א)	1:10	חצי שעה קודם שקיעה	5:35	סו"ז קר"ש מג"א (לפי ע"ב דקות שוות)	9:18/(9:22)	שקיעת החמה	6:04
ט' שעות (להתחלת סעודה)	3:23	**הדלקת נרות (18 דקות)**	5:47	סוף זמן קר"ש לדעת הגר"א והגר"ז	9:58	זמן כוכבים קטנים רצופים (8.5 מעלות)	6:46
מנחה קטנה (לאיסור מלאכה)	3:50	שקיעת החמה (צריך להחמיר ב' דקות)	6:05	סו"ז תפילה מג"א (לפי האופק)/וגר"א וגר"ז	10:25/10:52	ע"ב דקות	7:17
פלג המנחה (גר"א ולבוש)	4:57	זמן ג' כוכבים (לקר"ש)	6:43	חצות (סעודת שבת להב"ח)	12:40	צאה"כ ר"ת לחשבון 16 מעלות	7:26
פלג המנחה (מג"א כפי האופק)	5:22	מזל מאדים (למאן דחש ליה)	6:40-7:40	מנחה גדולה	1:10	אכטיל (צ' דקות שוות)	7:35

קול עלה

שתיית מים חוץ לסוכה כשאין סוכה, ובדברי הירושלמי

ראיתי המעשה שהביא הרב הלל שמעון שימאנאוויטש (גליון בראשית) על הגרי"ד ששתה מים חוץ לסוכה באופן שלא היתה לו אפשרות כלל לשתות בסוכה, והסכים עמו הגרי"ז.

והנה ראיתי בקונטרס הביאורים (סוכה סי' יז) בשם מרן הגרי"ז לבאר מש"כ הרמב"ם הרי זה משובח, דר"ל דאף דאינו מחוייב לשתות מ"מ קיום מצוה מיהא איכא, כמשמעות הרמב"ם (פרק ו מהלכות סוכה הלכה יב) דאפילו על ישיבה בעלמא בלא אכילה כלל מברך, וה"ה שתיית מים דלא גריעא מישיבה בעלמא. וא"כ הגרי"ז לשיטתו במה שהסכים עם הגרי"ד, שכיון דטעם הרמב"ם דהרי זה משובח הוא מפני קיום המצוה, לכן באופן דבין כך לא יקיים המצוה אין ענין שלא לשתות חוץ לסוכה.

אולם באמת יש אחרונים שביארו דברי הרמב"ם באופן אחר, שהחומרא שלא לשתות חוץ לסוכה אין הטעם משום קיום מצוה, אלא משום מיגדר מילתא כדי שלא יבא לאכול ולשתות קבע חוץ לסוכה [וכן משמע מדיוק הרמב"ם שכתב "ומי שיחמיר על עצמו ולא ישתה חוץ לסוכה אפילו מים הרי זה משובח", ולא כתב "ומי שיחמיר וישתה אפילו מים בסוכה"]. כ"כ בשו"ת שואל ומשיב (מהדורא רביעאה ח"ג סי' יא) וכן נראה משו"ת תשובה מאהבה (ח"א סי' צה). ולפי זה נראה, שגם בנידון הגרי"ד יש מקום להחמיר ולא לשתות חוץ לסוכה, משום מיגדר מילתא, שלא יבא לאכול אכילת קבע חוץ לסוכה.

אמנם נראה להוכיח כדרכו של הגרי"ז מדברי הגר"א בשנות אליהו (ברכות פרק א משנה ג), שכתב דטעמא דמי שמחמיר מלאכול עראי חוץ לסוכה "הרי זה משובח", ולא אמרינן ד"נקרא הדיוט" כמו במצטער - הוא משום דיש כאן קיום מצוה אלא שלא חייבוהו חכמים, ואם עושהו נותנין לו שכר שעושה מצוה מן המובחר. והגר"א ציין להירושלמי (פ"ב ה"ה) שהובא במג"א (סימן תרמ ס"ק טז) וכבר האריך בזה הרב הלל שמעון שימאנאוויטש במאמרו הנ"ל. אך מדבריו הנ"ל מבואר כהגרי"ז שהמעלה בזה מצד קיום מצוה.

בברכה, צבי אופמן

* * *

אכילת עראי חוץ לסוכה כשאין סוכה

מה שהאריכו הרבנים (גליון סוכות ואילך) בחידוש הגרי"ד והגרי"ז, לכאורה נראה לדייק כן מלשון המשנה (סוכה כו, ב) 'ואמרו העלום לסוכה' שהוא המקור להאי חומרא, ומשמע שכל הדין נאמר כשאפשר להביאו לסוכה, אבל אם אין סוכה לא נאמר הדין.

בברכה, קלמן כהן

* * *

ירידת גשמים לשיטת הירושלמי

מאד נהנתי מחידושו המרהיב של הרב הלל שמעון שימאנאוויטש שליט"א בשיטת הירושלמי, ומה נהדר היה לראות איך מכמה מקומות שזר שיטה אחידה, שלא ס"ל להירושלמי דין תשבו כעין תדורו ומצטער פטור מן הסוכה. אלא במה שדן בדינא דמתני' (סוכה כח, ב) שבירדו גשמים מותר לפנות, שביאר שהוא משום שהסוכה עצמה אינה ראויה לישיבה ולא משום שהגברא מצטער בעת הישיבה בה. אולם סברא זו לא הבנתי, שאם לא נאמר לעולם דין תשבו כעין תדורו, הא גופא טעמא בעי, למה אין הסוכה חשיבא ראויה לישיבה מפני שהגשמים מטפטפים לתוכה. שהרי אין כאן אונס גמור המונע את האדם מלישב שם, והרי הסוכה ראויה לישב שם עם הגשמים ולקיים בה מצוותה כתיקונה.

ואציע לזה דרך אחרת, דאע"ג דכפשוטו דין ירידת גשמים הוא מצד לתא דמצטער, מכל מקום מכמה מקומות יש משמעות שדין ירידת גשמים הוא דין לעצמו ואינו מטעם מצטער, גם לשיטת הבבלי דקיי"ל כוותיה. והיינו ממה שהמחבר חילקם בשני סעיפים, שדין ירידת גשמים כתב בסימן תרל"ט, ודין מצטער דעלמא הביא בסימן תר"מ. וכן הרמב"ם הביא דין מצטער פטור מן הסוכה בפרק ו' מהל' סוכה הלכה ב', ודין ירידת גשמים הביא בהלכה י'. וכן יש לדייק ממה ששיעור תסרח המקפה הוא אפילו כשאין אותו תבשיל לפניו.

הג"ר אליהו חיים סווערדלאף שליט"א

אלא דעל זה יש לומר שאע"פ שאינו מדין מצטער, מ"מ טעמו עדיין משום דין תשבו כעין תדורו. והיינו שהאדם אינו רגיל לישב בסוכה שיורדים שם גשמים, ואע"פ שאין לו שום צער בדבר. וכמו שנקט קרא (קהלת י', יח) בעצלתים ימך המקרה ובשפלות ידים ידלוף הבית. והיינו שכשרוצים להמשיל משל לבית שבור ומוזנח שאינו מקיים תכליתו, המשל הוא בדליפת הגשמים לתוכו. וא"כ הדר דינא דלשיטת הירושלמי דלית ליה תשבו כעין תדורו, גם בירידת גשמים לא היה לנו למיפטרינהו.

ועוד יותר מזה, הראני ידידי הרב דוד עקשטיין שליט"א לדברי האור זרוע (הלכות עירובין ח"ב אות ו) וז"ל, ונראה בעיני דה"ה אם הגשמים יורדים עליו ומצטער, או שזרחה עליו חמה ושורפתו כגון בתקופת תמוז, שמותר לו לצאת מן הספינה לתוך העיר, וקל וחומר מסוכה שחייב לאכול בה, אעפ"כ תנן סוף פרק הישן ירדו גשמים מאימתי מותר לפנות משתסרח המקפה וכו', עכ"ל. הרי שדן מירידת גשמים לפוטרו בהלכות עירובין. ומבואר שירידת גשמים אינו מדין דתשבו כעין תדורו, אשר לא נאמרה בעירובין. ואע"ג דביאור הדבר עוד לא ידענא, מ"מ כמדומני שעכ"פ פתח יש לנו לומר שדין זה דירידת גשמים שפיר איתא אף לשיטת הירושלמי דלא דריש תשבו כעין תדורו, ולעורר באתי.

בברכת שלום רב, נתנאל לוריא, מאנסי

* * *

שתיה חוץ לסוכה, ובגדר 'הרי זה משובח'

מה שהביאו הרב הלל שמעון שימאנאוויטש שליט"א (גליון בראשית) והרב ישראל ורנר שליט"א (גליון נח) בשם רבותינו, דהיכא שלא ישתה בכלל ליכא ענין להדר על השתיה חוץ לסוכה, כבר שמענו ממרן הגאון רבי אליהו חיים סוורדלאף שליט"א (בשנת תשפ"ו) בענין זה, ונעתיק קצת מדבריו. בשולחן ערוך (סימן תרלט סעיף ב) איתא, ומי שיחמיר על עצמו ולא ישתה חוץ לסוכה אפילו מים, הרי זה משובח, וכן הוא ברמב"ם (פרק ו מהלכות סוכה הלכה ו).

אחד שאל להגרי"ז, מי שירצה לשתות חוץ לסוכה, אבל אם יצטרך לילך להסוכה לא ישתה כלל, האם ראוי הוא שלא לשתות, ויקיים בזה את הענין של הרי זה משובח, או יכול לשתות אפילו חוץ לסוכה.

ואמר הגרי"ז, דכל ענין המשובח הוא בכדי לעשות מצוה, אבל אם הוא ממה נפשך אינו עתיד לילך להסוכה, הרי בלא"ה לא תהיה לו שום מצוה, הלכך יכול הוא לשתותה אפילו חוץ לסוכה, כיון דממה נפשך לא ישתה אותה בסוכה.

וביאר בנו הגאון רבי מאיר הלוי זצ"ל, דלפי דעת הגרי"ז ענין השתיה הוא דהוי כמו 'מצוה קיומית', וכיון שכן, אם ירצה ישתה בסוכה, אבל היכא דבלאו הכי לא יקיים את המצוה, אין שום ענין לשתות דוקא בסוכה.

אלא דצ"ב, דהרי זה שמצינו דמשכחת לה ענין משובח, הכונה בזה דהוא בא להגדיל את המצוה, וכגון בסיפור יציאת מצרים וכדומה, ענין הרי זה משובח הוא להרבות על המצוה, וכמו שמצינו בדברי הרמב"ם (פרק א מהלכות תשובה הלכה א), דהמרבה להתודות נמי הוי משובח, והיינו טעמא דענין משובח ליתא אלא אם כן בא להוסיף בגוף המצוה. וא"כ הכא, כיון דנקט הגרי"ז דהוא רק מצד קיום המצוה, לא שייכא בכלל לומר דהוי בכלל הרי זה משובח.

אלא נראה לפרש, דכיון דענין הסוכה הוא לעשות את הישיבה בכל יום, על כן מי שיעשה דכל ישיבתו בכל יום יהא עם הידור הזה דלא תהא חוץ לסוכה, כגון דא הוי בכלל הרי זה משובח, דהרי הוא קובע שיהא כל אכילותיו באופן הידור הזה, ועל כן הוי משובח. ועל כן בכהאי גוונא דלא ישתה בסוכה, נראה דלא ישתה כלל, דאם ישתה חוץ לסוכה לא יוכל לקיים את ענין המשובח הזה, דמצותו היא שיהיו כל אכילותיו בסוכה, ועל ידי זה הוי משובח, אבל אם יאכל איזה דבר חוץ לסוכה לא יתקיים בו ענין המשובח.

והמאירי הביא מחלוקת הראשונים אם מברכין על השתיה שיעשה בסוכה, ודעת חכמי נרבונא דחייב לברך, והמאירי כתב דהוא רשות, ובודאי על מצוה קיומית אין מברכין, אלא היינו טעמא דחשיב לה כמצוה חיובית, דהרי השתיה נכללת במצות ישיבת סוכה בכל יום, וכיון שכן יכול הוא לברך על השתיה כמו שמברכין על שאר מצות, עכ"ד.

נחום דוד ארנשטיין

עלה אבות

מעשה אבות סימן לבנים

הרב צבי פינקלשטיין, מכון עלה זית

ידועים דברי הרמב"ן (בראשית יב, ו) שכל האריכות של סיפורי האבות הקדושים באה ללמד על העתיד, כי "כל מה שאירע לאבות סימן לבנים". במאמר זה ננסה להראות איך מאורעות חיי אברהם, יצחק, יעקב ויוסף - אשר סיפורי חייהם מקיפים הפרשיות של ספר בראשית מן לך לך עד הסוף - הם סימנים לבניהם אחריהם.

מאורעות אברהם אבינו

א] יצא מכבשן האש. כך ישראל יצאו מכור הברזל של מצרים (רש"ר הירש בראשית טו, יז).

ב] עלה מחו"ל לארץ ישראל, והתגבר על המלכים. כך יעלו בני ישראל מן הגלות לא"י ויתגברו על אויביהם (אברבנאל ישעיהו פרק מא).

ג] כשעלה לארץ החזיק תחילה בשכם, שנאמר ויעבר אברם בארץ עד מקום שכם. כך בניו [בימי יעקב] יכבשו את שכם תחילה קודם היותם זוכים בה. ושם באו ישראל בתחילה להר גריזים והר עיבל (רמב"ן יב, ו).

ד] נטע אהלו בין בית אל ובין העי. כי הוא המקום אשר כבש יהושע בתחילה (רמב"ן שם). והלך לדרומה של א"י אל עבר מקום המקדש (אברבנאל יב, ה).

ה] כל פרטי הסיפור של אברהם במצרים: א. כמו שירד אברהם מפני הרעב כך ירדו יעקב ובניו מצרימה מפני הרעב. **ב.** כמו שעשקוהו ולקחו את אשתו כך הרעו לישראל ולקחו נשיהם. **ג.** כמו שהקב"ה הביא נגעים גדולים על פרעה כן עשה עבור ישראל. **ד.** כשם שפרעה ציוה לשלח את אברהם כך שילח את ישראל מארצו. **ה.** כשם שיצא אברהם במקנה בכסף ובזהב כך ישראל יצאו ברכוש גדול (כל זה ברמב"ן יב, י על פי בראשית רבה מ, ו).

ו] הסתלקה ממנו שכינה מחמת לוט, וכשנפרדו חזרה אליו. כך כאשר ישראל יתחברו לאומות יותר מן הצורך תסתלק מהם השכינה, ובהפרד מהם תחזור להם השכינה (העמק דבר יג, טז-יז).

ז] קום התהלך בארץ. כך בגאולה שניה ושלישית בנ"י יצטרכו 'להתהלך' בארץ ולהקים את הבתים והישוב בעצמם [משא"כ בגאולה ראשונה], אך לא בדרך הטבע אלא בכח אלקי, וזהו שנאמר "התהלך" ולא "לך" (העמק דבר שם).

ח] ארבעת המלכים נפלו ביד אברהם. כך באחרית הימים יתחברו הגוים להלחם אלו עם אלו בעמק יהושפט וסביב ירושלם ובאחרונה יפלו ביד זרע אברהם (אברבנאל מיכה פרק ד). וע"ע בשפתי כהן (טו, א) שפירש בדרך אחרת.

ט] ליצני הדור אמרו מאבימלך נתעברה שרה. כך אמרו האומות על ישראל, אם בגופם שלטו בנשותיהם לא כל שכן, עד שהעיד הקב"ה עליהם בשם י"ה, הראובני הפלואי וכו' (רש"י במדבר כו, ה; ילקוט שמעוני שם רמז רכו; שפתי כהן כה, יט).

י] וימת אברהם "בשיבה טובה" כי ישמעאל שב בתשובה. כך באחרית הימים יתקרבו בני ישמעאל אל האמת ויאמינו בה' אחד ויבדלו מן העכו"ם (משך חכמה בראשית טו, טו).

מאורעות יצחק אבינו

א] ויגדל האיש וילך הלוך וגדל עד כי גדל מאד וגו' ויקנאו אתו פלשתים. כך ישראל יצליחו מאד אפילו בהיותם גרים ומשועבדים למלכי אומות העולם, וזה יגרום קנאה (העמק דבר בראשית כו, יג).

ב] ויאמר אבימלך אל יצחק לך מעמנו כי עצמת ממנו מאד [פירוש, התעשרת מאד על ידינו]. כך יאמרו האומות על ישראל שאסור להם לדור בכל פנות המדינה, ע"פ טענה שלוקחים פרנסה מהם (העמק דבר כו, טז, וכ"כ בבית הלוי כו, כט).

ג] בארות. כתב הרמב"ן (כו, כ) שהבארות הם סימן לג' בתי מקדש. ועל השנים הראשונים רבו, ועל השלישי לא רבו וקראוהו רחובות, לרמז על הבית השלישי ש"יעשה בלא ריב ומצה, והא-ל ירחיב את גבולנו". וע"ע בכלי יקר (שם פסוק יט).

מאורעות יעקב אבינו

א] לינת יעקב במקום המקדש. ג' פעמים נאמר בפסוק 'מקום' נגד ג' מקדשות: "ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש", זה בית ראשון שבא עליו השמש ונחרב. "ויקח מאבני המקום וישם מראשתיו", זה בית שני שהיה רק 'מאבני המקום' ולא כל אבני המקום, כי לא היו המתנות האלקיות בשלמותן. "וישכב במקום", זה בית שלישי שבו תהיה המנוחה והנחלה האמיתית אשר כינה בשם שכיבה (אברבנאל כח, י-יב).

ב] גלות יעקב. "כל ענייני אברהם סימן לגלות מצרים, וכל ענייני יצחק סימן לגלות בבל, וכל ענייני יעקב סימן לגלותינו זה" (תולדות יצחק לב, יג).

ג] התחכם בהצגת המקלות לפני הצאן בבית לבן. כך בימי הגלות "תהא הצלחתם תלויה בחריצות ויתרון דעת ובהכשר, וסייעתא דשמיא גומר עליהם [וסייעתא דשמיא היא העיקר, לא הפעולה], כמו שעשה יעקב אבינו" (העמק דבר בראשית ל, מ).

ד] לבן רדף אחר יעקב ולא מצא בידו כלום. כך הגוי מעליל על ישראל ורודף אחריו, וכשהוא רואה שאינו מוצא בידו כלום, הוא מכחיש ואומר לא לזה רדפתי. כמו שאמר לבן ליעקב "הבנות בנתי והבנים בני וגו'", דהיינו שלא באתי לחפש כלי ביתי שהרי באמת הכל שלי, ולא באתי אלא לחפש אחר התרפים (העמק דבר לא, מג).

ה] כריתת ברית ואכילת סעודה עם לבן. "זה סימן לבנים ולימוד לזרעו להתפייס מהר להמריע להם, ועוד לעשות להם לגימא לקרב את לב הרחוקים כמו שעשה יעקב ללבן" (העמק דבר לא, מו).

ו] לבן התברך בגלל יעקב, וכשהלך יעקב חזר למעמדו הראשון. כך יש אומות שמתברכות בשביל ישראל, וכשיוצאים ישראל מהן, שבות למעמדן הראשון (העמק דבר לב, א).

ז] פגישת יעקב ועשו. כל הסיפור של יעקב ועשו בפרשת וישלח הוא סימן לבנים כמבואר במפרשים, ונזכיר כאן שלשה מהם. א. "התקין עצמו לג' דברים" (רש"י לב, ט) - כך בני ישראל ישתדלו בג' דברים, וכשם שיעקב לא בחר במלחמה לכתחילה כן ינהגו בניו (חידושי הגרי"ז בשם הגר"א). ב. "הצילני נא מיד אחי מיד עשו" (לב, יב) - בין אם ינהוג כאח ובין אם ינהוג כעשו, וכן לדורות יש שתי הנהגות אלו (בית הלוי שם). ג. "ויאבק איש עמו עד עלות השחר" (לב, כה) - כך לא ינצלו לגמרי ממלחמתו של עשו עד שיעלה עמוד השחר, והוא ביאת המשיח (בית הלוי שם).

ח] יושבי הארץ לא הרעו ליעקב אחרי מעשה שכם. "ויהי חתת אלקים על הערים אשר סביבותיהם ולא רדפו אחרי בני יעקב" (לה, ה). כתב בהעמק דבר (שם), "ומעשה אבות סימן לבנים בגלות, דמורא שמים נופל על אוה"ע שלא לכלות את ישראל".

ט] חזרת יעקב לבית אביו. הוא רמז לביאת המשיח. ולפיכך ביקש יעקב לישב בשלוה כי רצה לראות מה יהיה באחרית הימים. אבל מכיון שזה לא ניתן להתגלות, נמצא שהוא השלים את מהלך ה'סימן לבנים' ולכן חזר לראש והתחיל שוב במעשה אבות סימן לבנים של גלות, על ידי מעשה מכירת יוסף (חת"ס בתורת משה לז, א).

מאורעות יוסף הצדיק

א] יוסף ואחיו. כל ענייני יוסף ואחיו הם סימן לציון ואומות העולם: א. "וישראל אהב את יוסף" - "אֹהֵב ה' שערי ציון". ב. "וישנאו אתו" - "נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה". ג. "והנה אנחנו מאלמים וגו'" - "נֹשֵׂא אִלְמֹתָיו". ד. יוסף חלם שישתחוו לו - "אפים ארץ ישתחוו לך". ה. "ויפשיטו את יוסף וגו'" - "והפשיטוך את בגדיך" (עקידת יצחק שער כח פרשת וישב בשם מדרש תנחומא סוף ויגש).

ב] גלות יוסף, וגדולתו בבית אדוניו. כך ישראל בגלות מצרים "מלמד שהיו ישראל מצוינים שם". וכשם שנתנו את יוסף בבית הסוהר במקום אסירי המלך כך בני ישראל ישבו בגלות בגושן, מקום מושב בני המלכים (שפתי כהן לט, כ-כא).

ג] ירידת אחי יוסף למצרים ג' פעמים. בחתם סופר (תורת משה הפטרת ויגש) כתב שג' ירידות של האחים אל יוסף במצרים כנגד ג' גלויות, וז"ל, כי ירידה ראשונה מארץ ישראל למצרים שם נשבה שמעון ויאסור אותו, היינו החורבן שילה ונשבה ארון אלקים, ירידה שנייה בצרה גדולה עם בנימין הוא חורבן בית ראשון, שהי' בחלקו של בנימין, אך בבואם לבבל נתכבדו כבוד גדול אצל מלך ושרים ובפרט בימי מרדכי ואסתר, וה"נ בבואם למצרים היו בכבוד גדול וישאו משאות מאת פניו, ובנימין נתכבד יותר, היינו מרדכי שיצא משבט בנימין כדכתי' איש ימיני, וישתו וישכרו עמו היינו פורים, חזרה שלישית עם גניבת הגביע היינו חורבן שני רע ומר מכולם ועמדו עשרת השבטים בפני עצמם ויהודה ובנימין בפ"ע. ויגש אליו יהודה, היינו גלות הלז עשרת השבטים בפ"ע ויהודה ובנימין בפני עצמו. והגאולה ממנו הוא ע"י משיח בן יוסף ע"כ נגלה יוסף אני אחיכם ומלך עליהם וכלכלם, עכ"ל.

ד] בכניית יוסף ובנימין על ב' מקדשים ומשכן שילה. "ויפֹל על צוארי בנימִן אחיו ויבך וגו'" (מה, יד) פירש"י על ב' מקדשים וכו'. וכתב בגור אריה (שם) כי מעשה אבות סימן לבנים ולכן הבכי שלהם הוא לדורות.

עלה תמונה

Generated Discussion

Rav Shimon Szimonowitz,
Machon Aleh Zayis

Last week's Gilyon included a picture, taken from a video, of Rav Moshe Feinstein zt"l donning tefillin. Several readers observed that it sheds light on multiple halachic points.

Unwound The picture shows Rav Moshe wrapping the *retzuah* around his arm only three times, with it already wound around his fingers, before the *Shel Rosh* is on. The common practice is to make all seven wraps before donning the *Shel Rosh*.

Tur (*siman* 25), quoting the Rosh, writes that one should place the *Shel Rosh* before wrapping the *retzuah* around the arm, as the second *berachah* refers back to the *Shel Yad*, and interruptions between the two *berachos* should be minimized as far as possible. Further, he writes that the wrapping is not integral to the mitzvah of *tefillin*. *Shulchan Aruch* rules accordingly (25:11), as does the Beis Yosef, but for a different reason.

Beis Yosef cites the *Teshuvos HaRosh* stating that the first *berachah* on the *Shel Yad* also covers the *Shel Rosh*. Thus, the two acts of donning *tefillin* should be kept as close together as possible.

Taz (25:9) cites both reasons. According to the Tur, this concern only arises for one who recites both *berachos*, but according to the *Teshuvos HaRosh*, the concern applies even to one who only recites one *berachah*.

Taz and *Magen Avraham* (25:18) both record that the Arizal wrapped first, and the *Magen Avraham* explains that he held the wrapping to be part of the mitzvah. It is worth noting that the Taz specifies that the Arizal completed all seven wraps before placing the *Shel Rosh*, while the *Magen Avraham* says only that he wrapped.

Private Practice In *Darchei Moshe* by Rav Shachna Mendel Scheiner (vol. 2, *Parshas Va'eschanan*, p. 165), a *talmid* asked Rav Moshe about his practice, and Rav Moshe answered: "Since you asked, I will tell you. My practice is to make only two or three wraps on the arm (following the view of the Rosh), to wind the *retzuah* around the fingers, and only then to put on the *Shel Rosh*; afterward I go back and complete the wraps. But I will not put this in writing, since it runs counter to the prevailing custom." The author explains that Rav Moshe held wrapping the finger to be part of donning the *Shel Yad*.

In Rav Moshe's lifetime, Rav Shimon Eider (Halachos of Tefillin, p. 55, note 128) recorded the "*Minhag HaGaon Rav Moshe Feinstein shlita*." After tightening the *Shel Yad*, Rav Moshe wrapped once half above and half below the elbow, once fully around the forearm, once half above and half below the wrist, and three times around the middle finger.

After putting on the *Shel Rosh*, he removed the wraps from his finger, made the seven wraps around the arm saying "*Posei'ach es yadecha*," reciting one word per wrap (see *Aruch HaShulchan* 27:19), and wrapped the finger again. Rav Yisrael Taplin also observed this practice at Tiferes Yerushalayim (*Tzohar* vol. 15, p. 25).

Rav Moshe did not want to impose his practice on others. *Darchei Moshe* (vol. 2, p. 326) records in the name of Rav Gershon Spiegel that when *talmidim* asked Rav Moshe whether to imitate him, he told them "to follow the common practice and make the seven wraps immediately."

Dangling The video shows two further details. Rav Eliezer Weiss once watched Rav Moshe don *tefillin* and noticed that he picked up the *Shel Rosh* by the *kesher* and let the *bayis* dangle below his hand. *Shulchan Aruch* (40:1) forbids letting *tefillin* hang, but *Mishnah Berurah* (40:2), following Taz and *Pri Megadim*, excludes "holding the *Shel Rosh* by the straps, hanging in the air, and placing it on the head, since that is necessary for putting them on."

Kissing Just before putting on the *Shel Rosh*, Rav Moshe also kisses it. In *Igros Moshe* (*Orach Chaim* 4:10), he considers whether a kiss in between the *Shel Yad* and the *Shel Rosh* is a *hefsek*. The wrapping cannot prove it permitted, he notes, since according to the Rosh, the wrapping is not part of the mitzvah, and a kiss certainly is not. He concludes nevertheless that "logic inclines toward its not being a *hefsek*, since it involves no delay at all." The video shows him following his own ruling.

Mystery It is not clear from the video whether Rav Moshe recited one *berachah* or two. He murmurs something before "*Posei'ach es yadecha*," but it seems the footage was edited just then. I heard from Rav Dovid Birnbaum of Kensington that Rav Moshe recited only one *berachah*, and he records this in his *Zerach HaShemesh* (p. 293) in a letter to Rav Hillel Zaks. Likewise, *Shmaatsa D'Moshe* (note 7) cites *Kol HaTorah* that he made one *berachah*.

However, Rav Berel Feinstein heard his grandfather assume in conversation that two are said, and in *Igros Moshe* (*Orach Chaim* 2:110), Rav Moshe himself writes of "our practice, to recite al mitzvas on the *Shel Rosh* even without an interruption."

Either way, his personal practice of skipping the seven wraps before donning the *Shel Rosh* makes sense. As mentioned, the *Teshuvos HaRosh* reasons that the single *berachah* on the *Shel Yad* covers the *Shel Rosh* as well, so the *Shel Rosh* must follow without delay whether one recites one *berachah* or two.

